

SKOLĒNU PAŠPĀRVALŽU DARBA TIESISKAIS REGULĒJUMS

Valsts izglītības satura centrs arvien biežāk saņem pedagogu jautājumus par dažiem skolēnu pašpārvaldes darbības aspektiem. Aktuālākie un biežāk uzdotie no tiem ir:

Vai skolēnu pašpārvaldei izglītības iestādēs obligāti jābūt? Kuri normatīvie dokumenti to nosaka? Kāds ir skolēnu pašpārvaldes tiesiskais regulējums?

Skolēnu pašpārvaldei ideālā situācijā vajadzētu būt uz demokrātijas un brīvas izvēles principiem veidotai institūcija, jo kā obligāts veidojums tā nevarēs pilnvērtīgi veikt savus uzdevumus. Turklāt skolēnu pašpārvalde ir neatņemama izglītības procesa sastāvdaļa ar senu vēsturi, kas sniedz vērtīgu ieguldījumu personības attīstībā. Tad, kad mēs to esam sapratuši, vairs nerodas jautājums par šīs institūcijas obligātuma principu.

Jau vairākus gadus nebeidzas skolotāju diskusijas, vai skolēnu institūcijas atbilstošākais nosaukums ir pašpārvalde, vai arī tomēr korektāk izvēlēties terminu *līdzpārvalde*. Latvijas skolā sastopami abi minētie un vēl vesela virkne citu nosaukumu.

Vispirms aplūkosim terminu skaidrojumus dažādos informācijas avotos:

Skolēnu pašpārvalde –

institūcija, ko veido no klases izvirzīti vai ievēlēti skolēni, lai risinātu dažādas problēmas, aizstāvētu skolēnu intereses, realizētu jaunas idejas, lemtu skolas dzīves jautājumus, organizētu izklaides un izglītojošus pasākumus, palīdzētu pedagogiem mācību procesa organizēšanā.

(Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000.)

Skolēnu pašpārvalde –

institūcija, kurā darbojas vēlētie skolēnu pārstāvji.

Skolēnu līdzpārvalde -

institūcija, kurā darbojas nevēlēti skolēnu pārstāvji.

(Ko darīt pašpārvaldē?, RDIJSD, 2004.,2007.)

Pašpārvalde -

pārvaldes forma, kārtība, pēc kuras sabiedrība (šajā gadījumā Izglītības iestādes skolēni/audzēkņi) izlemj savus pārvaldes jautājumus.

Skolēnu līdzpārvalde -

* institūcija, kurā skolēnu apgūst prasmes sadarboties un piedalīties skolas dzīves pārvaldē līdzās direktoram, administrācijai, pedagoģiskajai padomei, izglītības padomei un vecāku padomei.

(Rokasgrāmata skolēnu pašpārvalžu konsultantiem, VISC, 2008.,2012.)

* pārvaldes forma, kārtība, pēc kuras sabiedrība (šajā gadījumā izglītības iestādes skolēni/audzēkņi) kopā ar citu sabiedrību vai citas sabiedrības (šajā gadījumā Izglītības iestādes vadība, skolotāji, tehniskie darbinieki) vadībā izlemj kopīgus jautājumus.

Arī piedāvātās definīcijas atspoguļo dažādos viedokļus par to, kas ir skolēnu pašpārvalde, kas ir līdzpārvalde un kāds termins lietojams skolēnu institūcijas apzīmēšanai.

Pētot citu valstu pieredzi un terminoloģiju, redzam, ka vienojošais termins tomēr ir pašpārvalde, piemēram,

- *self – government* angļu valodā
- *Selbstverwaltung* vācu valodā
- *Samoupravljjenije* krievu valodā

Līdz ar to arī Latvijā kā vienojošo apzīmējumu lietosim terminu *skolēnu pašpārvalde*, taču tās nosaukumu, ja tādu uzskata par nepieciešamu, izvēlas katra izglītības iestāde atbilstoši konkrētās skolēnu pašpārvaldes darbības formai, veidošanas principiem, izvirzītajiem mērķiem un uzdevumiem.

Latvijas izglītības sistēmu regulējošos normatīvajos dokumentos nav ietvertas tiešās norādes skolēnu pašpārvaldes darbībai, taču tās nepieciešamību atspoguļo vairākas likumu normas:

Izglītības likums (spēkā no 1999.gada 1.jūnija)

30.pants. Izglītības iestādes vadītājs

(3) Izglītības iestādes vadītājam ir pienākums nodrošināt izglītības iestādes pašpārvaldes izveidošanu.

31.pants. Izglītības iestādes pašpārvalde

(1) Izglītības iestādes pašpārvalde tiek izveidota kā koleģiāla institūcija, kura darbojas saskaņā ar pašpārvaldes nolikumu.

(2) Pamatizglītības un vidējās izglītības iestādes pašpārvaldē darbojas iestādes dibinātāja, izglītojamo, viņu vecāku un iestādes darbinieku deleģēti pārstāvji.

(3) Pamatizglītības un vidējās izglītības iestādes pašpārvalde:

- 1) izstrādā priekšlikumus izglītības iestādes attīstībai;
- 2) nodrošina izglītības iestādes sadarbību ar izglītojamo vecākiem;
- 3) iesniedz priekšlikumus izglītības iestādes vadītājam par iestādes darba organizāciju, budžeta sadalījumu un izglītības programmu īstenošanu.

Līdzīgas normas ietvertas:

Vispārējās izglītības likumā (spēkā no 1999.gada 10.jūnija) un

Profesionālās izglītības likumā (spēkā no 1999.gada 10.jūnija)

Jēdziena *izglītības iestādes pašpārvalde* vietā biežāk skolā lietojam nosaukumu Skolas dome vai Skolas padome. Tā kā izglītības iestādes pašpārvaldē vienu trešdaļa ir skolēni, tad skolai jādomā par šīs pārstāvniecības nodrošināšanu. Visērtāk un efektīvāk šo uzdevumu iespējams veikt ar skolēnu pašpārvaldes palīdzību. Līdz ar to šī likuma norma ir reāls pamats skolēnu pašpārvaldes izveidei un darbībai.

Skolēnu pašpārvalde un pašvaldības jauniešu dome minēta **Jaunatnes likumā** (spēkā no 2009.gada 1.janvāra)

5.pants. Pašvaldības kompetence jaunatnes politikas nozarē

(6) Ja pašvaldība izveido jauniešu domi, tās sastāvā iekļauj izglītojamo pašpārvalžu, jauniešu iniciatīvu grupu un jaunatnes organizāciju pārstāvjus. Pašvaldības jauniešu domes pamatuzdevumi ir šādi:

- 1) piedalīties jauniešu interešu un vajadzību izpētē un analizēšanā, izstrādāt priekšlikumus pašvaldības jauniešu dzīves kvalitātes uzlabošanai;
- 2) veicināt pašvaldības jauniešu sadarbību un pieredzes apmaiņu;
- 3) veicināt jauniešu sadarbību ar pašvaldību, citām jauniešu domēm, institūcijām un organizācijām;
- 4) līdzdarboties pašvaldības organizētajos pasākumos;
- 5) izplatīt informāciju par jauniešiem piedāvātajām iespējām;
- 6) iesaistīties pašvaldības darbā ar jaunatni un tā ietvaros organizētajos pasākumos, projektos un programmās.

7.pants. Jauniešu līdzdalība jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā
Jauniešiem ir tiesības līdzdarboties jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā:

- 2) darbojoties izglītības iestāžu pašpārvaldēs.

Līdztekus likumos ietvertajām normām uzdevumi skolēnu pašpārvaldes darbībai izvirzīti vairākos attīstības plānošanas dokumentos:

- Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007.-2013.gadam (MK 20.04.2009 rīkojums Nr.246)
- Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2009.-2018.gads (MK 20.04.2009 rīkojums Nr.246)
- Jaunatnes politikas valsts programma 2009.-2013.gadam (MK 27.08.09. rīkojums Nr.589)
- Jaunatnes politika valsts programma kārtējam gadam (tiek apstiprināta ar izglītības un zinātnes ministra rīkojumu)

Izvirzītie uzdevumi skolēnu pašpārvalžu darbības attīstībai:

- ✓ veicināt un paplašināt jauniešu iniciatīvas, radošo un pilsonisko aktivitāti, aktivizējot skolēnu pašpārvalžu darbu;
- ✓ veicināt jauniešu līdzdalību lēmumu pieņemšanā, jaunatnes organizācijās un jauniešu iniciatīvu grupās, kā arī iesaistīšanos brīvprātīgajā darbā, fiziskās aktivitātēs, sportā un kultūras dzīvē.

Tieša norāde par skolēnu pašpārvalžu izveides un darbības nepieciešamību atrodama dokumentos, kas attiecas uz izglītības iestāžu darba vērtēšanu:

- Kārtība, kādā akreditē vispārējās un profesionālās izglītības programmas, izglītības iestādes un eksaminācijas centrus (14.09.2010.MK noteikumi Nr.852)
- Izglītības iestāžu, eksaminācijas centru darbības un izglītības programmu īstenošanas kvalitātes vērtēšanas metodika(24.05.2011. IKVD iekšējie noteikumi Nr.5)
www.ikvd.gov.lv - izglītības iestādēm – izglītības programmu izglītības iestāžu un eksaminācijas centru akreditācija
- Skolu vērtēšanas un attīstības plānošanas rokasgrāmata
Rīga, LR IZM, Izglītības sistēmas attīstības projekts, 2002.

Joma – 4. Atbalsts izglītojamiem

Kritērijs – 4.2. Atbalsts izglītojamo personības veidošanā:

- skolēniem ir iespēja darboties skolēnu pašpārvaldē;
- skolēnu pašpārvaldes materiāli atspoguļo skolēnu ieguldījumu skolas vides, mikroklimata veidošanā, tādējādi attīstot pozitīvās attieksmes, personības īpašības un sociālās iemaņas;
- skolēniem ir iespējas pārrunāt viņus interesējošos jautājumus ar skolas darbiniekiem;
- skolā ir noteikta kārtība, kādā skolēni var izteikt savus priekšlikumus;
- skolēni iesaistās dažādu ar mācību procesu saistīto konkursu, viktorīnu u.c. pasākumu organizēšanā;
- skolēniem ir iespējas organizēt un uzņemties atbildību par dažādiem pasākumiem;
- skola veicina skolēnos, vecākos un skolas darbiniekos piederības apziņu un lepnumu par skolu;
- skolas darbu reglamentējošie dokumenti ir izstrādāti demokrātiski, ievērojot visas tiem izvirzītās prasības;
- skolas vadība sadarbojas ar skolas darbiniekiem un skolēniem.

Šo izglītības iestāžu vērtēšanas un attīstības plānošanas dokumentos ietvertu uzdevumu īstenošanas efektīvākais instruments ir skolēnu pašpārvalde.

Lai sniegtu atbalstu skolēnu pašpārvaldes darba dokumentu veidošanā un sakārtošanā Valsts izglītības satura centra speciālisti sadarbībā ar Skolēnu pašpārvalžu darba koordinātoru konsultatīvo padomi sagatavojuši metodiskos ieteikumus “Vispārējās izglītības iestādes un profesionālās izglītības iestādes izglītojamo pašpārvaldes veidošanas un darbības kārtība” (VISC, 11.07.2011.)

Savukārt izglītības iestādē skolēnu pašpārvaldes darbība reglamentēta šādos izglītības iestādes dokumentos:

- Izglītības iestādes nolikums;
- Izglītības iestādes iekšējās kārtības noteikumi;
- Izglītības iestādes skolēnu pašpārvaldes nolikums.

Turpinājumā četri dotie apgalvojumi raksturo labvēlīgu vidi skolēnu pašpārvaldes darbībai. Pārdomājiet, kā tiem atbilst Jūsu skolas skolēnu pašpārvalde! Ja kāds no apgalvojumiem neatbilst Jūsu situācijai, tad tas ir problēmjautājums, kuram nepieciešams risinājums. Padomājiet, ko Jūs varat darīt situācijas uzlabošanai.

- ✓ izglītības iestādē ir izveidota un reāli darbojas skolēnu pašpārvalde;
- ✓ skolēnu pašpārvalde darbojas izglītojamo interešu aizstāvībai un to saskaņošanai ar izglītības iestādes administrāciju, piedaloties izglītības iestādes darbības pilnveidošanā;
- ✓ visas izglītības procesā iesaistītās puses ir informētas par izglītības iestādes skolēnu pašpārvaldes veiktajiem uzdevumiem un pieņemtajiem lēmumiem un var izteikt savus priekšlikumus turpmākajam skolēnu pašpārvaldes darbam;
- ✓ skolas administrācija, pedagogi un citi speciālisti atbalsta skolēnu pašpārvaldes darbu un iniciatīvas, uzticas skolēnu pašpārvaldei.

Ieteikumi

- Vispirms izvērtējiet skolēnu pašpārvaldes darbību savā skolā un pārdomājiet, kas būtu jāmaina, lai tā atbilstu skolēnu pašpārvaldes pamatidejai un varētu pilnvērtīgi veikt izvirzītos uzdevumus.
- Atcerieties, ka skolēnu pašpārvaldei ir pietiekami liela loma savstarpējo attiecību veidošanā izglītības iestādē, tolerances audzināšanā, konfliktu risināšanā, stereotipu un aizspriedumu mazināšanā, dažādu kultūru pārstāvju saskarsmē utt. Tāpēc ir nozīmīgi ietvert šos jautājumus skolēnu pašpārvaldes darba uzdevumos, caur šīm tēmām vienlaikus sekmējot citu uzdevumu īstenošanu un labvēlīgas skolas vides veidošanu.

Avoti:

Ko darīt pašpārvaldē?/ Rokasgrāmata – Rīga: Rīgas domes Izglītības, jaunatnes un sporta departaments – 2004., 2007.

Skolēnu pašpārvaldes Rīgā: ieteikumi, atziņas, pārdomas, prakses piemēri, projekti – Rīga: Rīgas domes izglītības, jaunatnes un sporta departaments, 2010.

Valsts jaunatnes iniciatīvu centra Skolēnu pašpārvalžu konsultatīvās padomes sagatavotie materiāli.

www.likumi.lv

www.ikvd.gov.lv – sadaļa *izglītības iestādēm*